

A KÁRPÁTMEDENCEI MAGYAR KÖZMŰVELŐDÉSI INTÉZMÉNYEK ÉS SZERVEZETEK I. TALÁLKOZÓJÁRÓL

II. rész

A kecskeméti találkozón a Palóc Társaság vezetőjének hozzászólását követően *Dáné Tibor Kálmán* (Kolozsvár) az RMDSZ művelődési és egyháziügyi főosztályának munkatársa beszámolt az *Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület* (EMKE) és tagszervezete: a *Népfőiskolai Társaság* munkájáról. Az 1989-es nagy kelet-európai "fellélegzés" után az RMDSZ, a magyar érdekvédelmi szervezet égisze alatt megjelentek a különböző szakmai szerveződések, így az *Erdélyi Múzeum Egyesület*, az *Erdélyi Kárpát Egyesület*, s újak is. A cél minél több művelődési intézmény létrehozása volt. Jelenleg körülbelül négyszáz magyar egyesületet és alapítványt tartanak számon. Dáné Tibor Kálmán örömmel közölte, hogy anyaországi támogatással ún. "magyar centrumok" jöhettek létre Erdélyben. Magyar Ház alakult például *Désen*, *Szamosújváron*, *Zilahon*, *Szilágysomlyón*, *Déván*, *Aradon*, *Máramarosszigeten*. *Kolozsváron*, az ősi magyar kultúrcentrumban is megalakult többek között a *Heltai Gáspár Könyvtári Alapítvány* és a *Kós Károly Ház*. Az EMKE díjakat oszt a kiemelkedő teljesítményt nyújtó munkatársak között, így kapták meg az erdélyi "magyar Oscar díjat" tavaly *Németh Ildikó* és *Hasznan Pál*.

Dáné Tibor Kálmán bemutatta az EMKE 110 éves évfordulójára készült évkönyvet. Majd a Népfőiskolai Társaság munkájáról szólt. 1993 óta szerveznek népfőiskolai honismereti tábort *Szovátán*. Képzést nyújtottak szórványban élő papok, tanítók részére 1994-ben. Történelmi szemináriumot rendeztek *Temesváron* 1996-ban. Az idén pedig természet- és műemlékvédelemmel foglalkoznak majd a tábor lakói.

Sylvester Lajos, (Háromszék) újságíró, az EMKE területi alelnöke, a *Háromszéki Mikés Kelemen Közművelődési Egyesület* elnöke felhívta a figyelmet arra, hogy a hetvenes évektől kezdődően 14 közművelődési egyesületet alakítottak különböző községekben, amelyeket néhány év múlva szétvert az akkori hatalom. 1989-ben ezek a bújtatott, lappangva működő szervezetek újraszerveződtek, sőt újak is keletkeztek. A Mikés Közművelődési Egyesület támogatja ezeket a helyi kezdeményezéseket. *Kézdivásárhelyen* található talán a világ leggazdagabb miniatűrízált népviseleti gyűjteménye, Moldva és Erdély népviseletével, – tudtuk meg az elnöktől. Javasata szerint, jó lenne, ha ez a nemzeti kincs bejárná a világot.

Hermann Gusztáv Mihály, (Székelyudvarhely) a *Haáz Rezső Kulturális Egyesület* titkára beszélt névadójukról, akiben a székelyudvarhelyi múzeum alapítóját tisztelik. Az Egyesület múzeumbarát-körként alakult. Megjelentették a *Székelység* honismereti folyóiratot (ez időközben megszűnt) és a *Múzeumi Füzeteket*. Sorozatot indítottak "*Székely tájak, emlékek*" címmel. Kétévente találkozót rendeznek a romániai magyar muzeológusok, restaurátorok, könyvtárosok és levéltárosok számára. Felvállalták az Erdélyi Múzeum Egyesület bölcsélet, nyelv és történettudományi szakosztályok vándorgyűlésének megszervezését. Ugyanakkor emléktáblát helyeztek el *Tompa László* költő és *Nyíró József* író lakóházán, illetve mellszobrot állítottak *Haáz Rezső* tiszteletére.

Pillich László, (Kolozsvár) a *Heltai Gáspár Könyvtári Ala-*

pítvány ügyvezető elnöke szólt a civil szerveződések fontosságáról. Példaként említette alapítványukat, amely az EMKE könyvtár szakosztályából vált ki. Feladatuk tűzték ki az új magyar és idegennyelvű könyvtárak létrehozását a közép-erdélyi szórványban. Ezen túlmenően azonban kultúr-központokat is kialakítottak, nemzetközi nyelviskolát működtetnek. Kiemelte, hogy az alapítvány mellett létrehoztak egy vállalkozást, melynek következtében kilencven százalékban önfenntartóvá váltak. Ezt nevezte az egyetlen járható útnak, mert mint mondta, így már nem a pályázatok elbírálásától függenek.

Dánielisz Endre, (Nagyszalonta) az *Arany János Művelődési Egyesület* tiszteletbeli elnöke beszámolt arról a kedvező helyzetről, hogy a város polgármestere, alpolgármestere, főkönyvelője és a tanácsnokok magyarok. Az előadó beszélt az egyházak művelődési szerepéről. Összefognak az egyházzal (a magyar lakosság kilencven százaléka református), így például a március 15-i ünnepséget mindig a református templomban tartják.

Gazda Józseftől, (Kovácszna) a *Kőrösi Csoma Sándor Művelődési Egyesület* képviselőjétől megtudtuk, hogy eddig három könyvet jelentettek meg. Évente megrendezik a *Kőrösi Csoma Sándor Napok* nevű rendezvénysorozatot. Az idén Kőrösi születésének napján (április 4.) kezdődik és 11-én, halálának évfordulóján zárul az egyhetes találkozó. Terveik között szerepel és már épül *Csomakőrösön* a nagy előd emlékháza, illetve Kovácsznán emlékmúzeum és dokumentációs központ felállításán fáradoznak.

Dukrét Géza, (Nagyvárad) a *Partiumi és Bánsági Múemlékvédő és Emlékhely Bizottság* elnöke, az *Erdélyi Kárpát Egyesület* országos elnöke a bihari egyesületekről szólt. Bemutatta többek között a *Nagyvárad* *Ady Társaság*ot, az *Ady-kört*, a *Tibor Ernő Galériát*, a *Turi Kálmán Értelmiségi Kört*, a *Váradium Vonósnégyest* és a *Kalotaszegiek Baráti Társaságát*. Az Erdélyi Kárpát Egyesület az egyik legnagyobb szervezet 1500 taggal és 14 szervezettel. Célkitűzéseik között szerepel a környezetvédelem, honismeret, műemlékvédelem és a népi hagyományok ápolása. Programjaik bőségesek. Csak néhányat közlünk ízelítőként: kéthetenként kirándulásokat szerveznek, túravezetőképzést tartanak. *Erdélyi gyopár* és *Partium* címmel külön lapokat jelentetnek meg. A Partiumi és Bánsági Múemlékvédő és Emlékhely Bizottság a királyhágó melléki református egyházkerület és a nagyváradai római katolikus püspökség égisze alatt jött létre 1993-ban. A két egyház - *Tőkés László* és *Tempfli József* püspökök - támogatásával működik. Céljaik között szerepel a műemlékek felkutatása, ápolása; helytörténeti feltáró munkák, népi hagyományok ismertetése, a fiatalság honismereti nevelése. Minden évben tavasszal *partiumi honismereti találkozót*, ősszel pedig *partiumi honismereti konferenciát* szerveznek. *Aradon* néprajzosok találkoznak évente. A honismereti táborokat pedig fiatalok számára tartják 1992 óta. Részt vesznek a *varadinum* ünnepségek megszervezésében is.

* A beszámoló első részét a 2/1-es számunkban közöltük.

Szakál Gizella, (Székelyudvarhely) a Romániai Magyar Népművészek Szövetsége képviselőként mutatta be az alig egy éve létrejött civil szervezetet. Egyelőre székház és fizetett alkalmazott nélkül működnek. Népi hagyományok ápolásával, ízlésformálással foglalkoznak. Kiállításokat, alkotótáborokat szerveznek.

Fábián Edittől, (Rozsnyó) a CSEMADOK Rozsnyói Területi Választmányának tagjától megtudtuk, hogy Gömör-megye 35 magyarlakta községe áll az irányításuk alatt. Röviden bemutatta a civil szerveződések, így például a Pákh Albert Társaságot, a Rozsnyó és vidéke-, a Csabán Samu-, Császár András- és a Várhosszúréti Falu Alapítványt. Két országos rendezvényről számolt be: az első Országos Pedagógus Találkozó botrányba fulladt, mert a szlovák oktatási minisztérium képviselője felszólította a jelenlévő mintegy 300 pedagógust, hogy beszéljenek szlovákul. Ők ezt nem tették meg, ezért a rozsnyói iskolaigazgatót elbocsátották. A másik nagy rendezvényük: a Gombaszögi Országos Kulturális Ünnepegy tavaly 41. alkalommal került megrendezésre. Ezen kívül vers és prózamondó versenyeket, énekkari találkozót szerveznek. Legutóbbi rendelet szerint a szlovák kormány elrendelte a krasznahorkai (büszke) vár lebontását, amit nem fogadtak el az ott élő magyarok, ezért beperelték az állami hivatalt. (Reméljük, sikerül megmenteni a történelmi jelentőségű várat.)

Vári Fábián László, (Beregszász) a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség járási elnöke ismertette a KMKSZ megalakulásának (1989) körülményeit. Kezdetben kulturális feladatokkal, hagyományörzéssel foglalkoztak. Később rákényszerültek a nemzeti érdekképviselői szolgálatára. Ma már tevékenységüknek ez a fontosabb területe. A KMKSZ közoktatási bizottsága kivált a szervezetestől és ma már önálló szakmai társaságként, a Kárpátaljai Magyar Pedagógusok Szövetségéül működnek. Jelentős eredménynek értékelte a Pedagógiai Főiskola működését Beregszászon. A néprajzi hagyományörző bizottság ugyancsak önállósította magát és 1991-ben megalakult a Kárpátaljai Magyar Honismereti Társaság, melynek Vári Fábián László szintén tagja. A KMKSZ számos honismereti vetélkedőt, szavalóversenyt, kórustalálkozót, táborokat szervez. Ezek közül kiemelkedik például a técsői kórusfesztivál. Munkájuknak fontos része a történelmi hagyományok őrzése, ápolása is. Ennek egyik szép példája a Tiszacsoma határában található honfoglaláskori magyar temető feltárása. A temető területén – szintén nagy eredmény – megnyílt egy történelmi emlékpark tavaly ősszel.

Kozsán Ilona, (Székelykeve) a Petőfi Sándor Művelődési Egyesület Hagományörző Csoportja nevében köszöntötte a jelenlévőket. Európa legdélebben fekvő magyarlakta falvából érkezett, ahol még magyarul tanulhatnak a gyermekek. Színhátszói-, hagyományörző- és táncsoportjuk működik öt éves kortól 75 éves korig. Dédelgetnek egy álmot: mivel ők már ötször vettek részt a bukovinai székely találkozón, szeretnék egyszer viszontlátni őket saját falujukban.

Povászán László, (Zombor) a Petőfi Sándor Művelődési Egyesület nevében tájékoztatta az egybegyűlteket. Megtudtuk, hogy Zomborban 134 éve létezik kultúregyesület, kezdetben mint polgári kaszinó, 1945-től pedig már a mai néven szerepelt. Egyesületük háromszáz tagot számlál és négy-öt falu összefogásával szervezik összejöveteleiket. Zombor és környéke címmel lapot jelentetnek meg saját költségéből. A hagyományápoló bizottság vezetésével minden évben megemlékeznek a mártirokról. Ez év májusában Schweidel József, aradi

vértanú, Zombor szülötte tiszteletére emléktáblát avatnak majd. Gondként említette a fiatalok elvándorlását és a magyar iskolák működtetésének nehézségeit.

Nagy István, (Szabadka) a Vajdasági Magyar Folklorközpont munkatársa bemutatta a civil szerveződések, amelyet 1995-ben alakítottak a háború elől el nem menekült kiemelkedő művészeti vezetők, együttesek képviselői. Feladatuk között szerepel a magyar népdal, népzene, néptánc és tárgyalgó népművészet iránt érdeklődő együttes-vezetők, pedagógusok, művészeti vezetők és műkedvelők szakmai képzése. Jelenleg egy C. kategóriás néptánc-oktatói tanfolyam beindításán fáradoznak, melyhez segítséget nyújtott a Magyar Művelődési Intézet is.

Krajnyák Zoltán, (Ungvár) a Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége képviselőként üdvözölte a konferencia résztvevőit. Szervezetük 1993 tavaszán alakult. Három tagozatot hoztak létre: kulturális-közművelődési, tudományost és gazdasági. Külön figyelmet szentelnek a falusi turizmus felvirágoztatására. Részt vesznek a magyar népdal és néptánc fesztivál szervezésében. A MÉK mellett működik egy ifjúsági csoport, elsősorban az ungvári magyar egyetemisták köréből. Örömmel közölte, hogy megjelent a Délibáb című gyermeklap első száma. Új kezdeményezésként említette, hogy magyar nyelvű menedzser-képző tanfolyamot indítanak a gödöllői agrártudományi- és az ungvári egyetemmel karöltve.

C. Tóth János, a Határon Túli Magyarok Hivatalának munkatársa szólt a tokaji művésztelepről, amelyet 1982 óta vezet. Az illegalitásból fokozatosan alakult át nemzetközi művészteleppé, majd 1990-ben közép-európai szabadiskolává. A szervezők feladatuk tűzték ki: egymás kultúrájának megismerését.

Haszmann Pál, (Alsócsernáton) a Csernátoni Bod Péter Köz művelődési Egyesület társelnöke, a Csernátoni Múzeum és Népfőiskola egyik vezetője ismertette a résztvevőkkel, hogy 1973-ban hozták létre mindhárom intézményt, amelyek jelenleg egy épületben, egymást kiegészítve működnek. A 25 esztendő alatt napról-napra gyarapodtak, fejlődtek. Népfőiskolának nevezték akkor is, amikor a hatalom ezt nem fogadta el. Három fontos feladatnak próbáltak mindig megfelelni: elszállásolni, ellátnak és előadást hallgattatnak az oda érkező fiatalokkal. Több, mint tizenhét féle régi mesterséget tanítanak. Az elmúlt évben 2700 fiatal fordult meg Alsócsernátonban. Az előadó Bod Péter, híres szülőttiük gondolatával búcsúzott, amit mi is idézünk, megszívlelendő: "Miképpen a hazának ártani nem szabad, azonképpen annak nem használni, mikor lehetne: nagy véték."

Mézes Árpád, (Zseléz) a Tiszta Forrás Alapítvány, a Franz Schubert Vegyeskar és a Zselézi Hangok Kamarakórus képviselőként szólt a hallgatósághoz. A Tiszta Forrás Alapítványt 1995-ben hozták létre a magyar nyelvterület néptáncainak, valamint népzeneinek megismertetése céljából. Kincső néven táncsoport és egy táncház zenekar kezdte meg működését. Felvállalták a rendszeres népzenei koncertek és táncházak szervezését. Gyűjtik a magyar népszokásokat. Ezen kívül támogatják a népművészeti és más kulturális rendezvényeket. A Franz Schubert Vegyeskar 1992-ben alakult, majd belőlük kiválva hozták létre a Kamarakórust. Mindkét kórus sűrűn szerepel. Kapcsolatban állnak a bécsi nemzetközi Franz Schubert Intézettel. Karnagyuk Horváth Géza pedagógus, aki a Franz Schubert Gyermekkart is vezeti.

Balogh Pál, (Kapuszina) a Petőfi Sándor Művelődési Egyesület

let nevében mutatkozott be. Idén ünneplik fennállásuknak ötvenedik évfordulóját. (1947-ben alakult az Egyesület.) Két színjátszó csoportjuk dolgozik. Egyházi énekkaruknak megjelent már két lemeze. Fúvószenekaruk is sikeresen tevékenykedik.

Kovács Endre, (Doroszló) a *Móricz Zsigmond Magyar Művelődési Egyesület* képviselője beszámolt arról, hogy a parasztek összefogásából építettek maguknak házat, s javították meg útjaikat. Vagyis nem szoktak hozzá a támogatásokhoz. Mindig, mindent önerőből végeztek. Egyesületük is amatőr, önkéntes. Színjátszócsoporthoz, tánccsoport, fúvószenekar, zene-szakosztály, irodalmi és művelődési szekció végzi munkáját a községben. A kultúregyesület könyvtárát *Hermann Ottó* alapította. (Jelenleg sajnos nem működik.) Keresik a kapcsolatot azokkal a községekkel, amelyek nevében szerepel a *Doroszló* szó. (Csákány-Doroszló, Kőszeg-Doroszló, Rába-Doroszló, Doroszlófalva).

Bódog Erzsébet, (Brassó) az *Apáczai Csere János Közművelődési Egyesület* elnökének tájékoztatója szerint az Egyesületet 1991-ben alakult, egy hónappal az EMKE újjáalakulása előtt, ezért az EMKE társszervezeteként, önálló jogi személyként működnek Brassóban, Erdély legkeletibb csúcsában, ahogy emlegetik: a "gótika végvárában." Az egyesület székház nélkül tevékenykedik, az elnök asszony saját házában bonyolítja az adminisztrációs feladatokat. Gazdag közművelődési tevékenység folyik a városban, sőt a megyében is. Önálló helyi művelődési egyesületeket hoztak létre *Fogarason* (*Babits Mihály Társaság*), *Apáczán* (*Bartalis János Egyesület*), *Bodolán*... Általában minden magyarul a községben akad egy-két önkéntes, aki szívesen dolgozik. Három színjátszó csoport, dalárda, tánccsoportok működnek, ám székház hiányában nehézségekkel küszködnek. Bartalis János költő tiszteletére évente szavalóversenyt rendeznek. Apáczai Csere János emlékére pedig két évente találkozót szerveznek az Apáczai Csere János nevét viselő szervezeteknek.

Papp Kincses Emese, (Csíkszereda) az *Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület* képviselőjében szólt a jelenlévők-höz. Megköszönte, hogy a konferencia keretén belül találkozhatott sorstársaival, azokkal, akik tudják, megtapasztalták, hogy a nemzetiségi kultúra megőrzése a saját közösség feladata kell legyen.

Weinrauch Katalin, (Beregszász) a *Beregvidéki Magyar Kulturális Szövetség* vezetőségi tagja, az *Illyés Irodalmi Kör* elnöke büszkén ismertette, hogy a legvadabb kommunista időkben is volt utcájuk, amit *Esze Tamás* utcának hívtak. A Beregszászi Magyar Kulturális Szövetség havonta tudósítja a járási lapot, a *Beregi Hírlapot*. Legfőbb tevékenységük a hagyományőrzés, a magyar nyelv ápolása. Évente megtartják a magyar kultúra napját. Márciusban rendezik a *Beregi Ünnepi Heteket*, hol *Beregszászban*, hol *Vásárosnaményben*. Szavalóversenyeken rendszeresen részt vesznek. A város zeneiskolájáról is híres. 1995-ben ünnepelték Beregszász fennállásának 900. évfordulóját, idén pedig a 750. évfordulóját annak, hogy *IV. Béla* király várossá nyilvánította Beregszászt.

Huszár László, (Dunaszerdahely) a *CSEMADOK Területi Választmányának* titkára 45 alapszervezet, közel 30 amatőr szervezet és két alapítvány (*Gyurcsó István és Kortárs Magyar Galéria Alapítvány*) képviselőjében beszélt az állami támogatás megvonása miatt keletkezett vészhelyzetről. Krízisűket élték 1995-ben, de azután felkészültek az állami támogatás hiányára, így rendezték meg a *Jókai Napokat*, a *Dunamenti Tavaszt* és felkészültek már az 1997-es évre is.

Boda Ferenctől, (Szepsi) a *CSEMADOK Kassa-vidéki területi Választmányának* titkárától megtudtuk, hogy 32 faluban élnek magyarok. A 16 000 magyar közül 4000 fő *CSEMADOK* tag a járásban, vagyis minden magyar családban jelen vannak. Megalakították a *Cserháti Népművészeti Egyesületet* és havonta találkoznak, de együtt lehetnek a *Cserháti Népművészeti Bálakon* is.

Szász János, a Magyar Művelődési Intézet munkatársa felhívta a figyelmet arra, hogy az Intézetben új Kisebbségi és Nemzetközi Főosztály alakult.

András Mihály, (Csíkszereda) a *Hargita Állami Székely Népi Együttes* igazgatójának tájékoztatója szerint: körülbelül 300 tanuló jár táncolni hetente. Az együttes rendszeresen jár Magyarországra, de tavaly ők szervezték meg az *Ezer székely* leány nevű találkozót az egyház, a polgármesteri hivatal és az *RMDSZ* segítségével. Táborokat szerveznek, ahol oktatnak is: utánpótlásképzéssel és vezetőképzéssel is foglalkoznak.

Schreiber István, (Déva) az *EMKE Hunyad megyei Szervezetének* képviselője elmondta: a megye mindig végvár szerepet töltött be. A megyében körülbelül 32 ezer magyar él. S habár nehézségek közepette, de sikerült központokat létrehozni, így például Déván befejezés előtt áll az *EMKE székház*, a *Csernakeresztúri* tájház pedig már működik. Nagy figyelmet szentelnek a gyermekek nevelésére, fejlesztésére. Vajdahunyadon egy ökumenikus magyar óvoda működik, katolikus, református, unitárius, pünkösdisták, baptista felekezetek, az *EMKE* és az *RMDSZ* anyagi támogatásával. Déván működik a *Magyarok Nagyasszonya* Kollégium, amely a *Szent Ferenc Alapítvány* segítségével jött létre. Szórvány területekről érkeznek ide a tanulók, akiknek biztosítják a szállást.

A sikeres, háromnapos találkozó alkalmas volt ismerkedésre, s szerencsés alkalom volt bizonyos tanulságok levonására. Így, hogy a közművelődés a térségben intézményi keretek között és a civil szférában: egyesületi tevékenységben is folyik, de a határon túli magyarok körében – néhány kivétellel – kedvező térséget leszámítva – nincsenek meg azok a magyar művelődési intézmények, amelyek a magyar közművelődésből a rájuk eső feladatokat felvállalhatnák. Így szükségzerűen nagyobb részt kell vállalniuk a munkából a különféle társadalmi szervezeteknek. Hogy ezek létrejöhessenek, kiépüljenek, hogy a meglévők rendelkezzenek a tevékenységükhöz kellő feltételekkel, nagyon fontos. És az ebben való együttműködés kell legyen a határon túli közművelődéssel, annak segítségével foglalkozó hazai intézmények, hivatalok és szervezetek egyik fő feladata.

A Magyar Művelődési Intézet a falai között folyó tevékenységeket, szolgáltatásokat szeretné hozzáférhetővé tenni a határon túli magyar közművelődési közösségek számára. Ennek érdekében vállalja az információcserét, az információk áramlásának segítségét, partnerek összehozását, és – amennyiben ehhez pályázatok útján pénzt tud szerezni – lehetővé teszi, hogy a határon túli magyar közművelődési szakemberek résztvehessenek rendezvényeiken, tanfolyamaikon, kiállításokon. Kiadványok cseréjével és kiadványcserék szervezésével hozzájárul az Intézet a határon túli magyar közművelődési szervezetek közti kapcsolatok erősítéséhez. Végezetül a Magyar Művelődési Intézet adatbázist hoz létre a határon túli magyar közművelődési szervezetekről és intézményekről, mely tartalmazza majd azok címét, tevékenységének jellegét és tartalmát, programjaikat, terveiket s ezeket kölcsönösen egymás tudomására hozzák.